

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Kadi Laaneots

LASTEAIALASTE KÄITUMISE KÜSIMUSTIKU (PKBS-2) VALIDEERIMINE
KOLME EESTI LASTEAIA NÄITEL
Uurimistöö

Juhendaja: Astra Schults

Läbiv pealkiri: PKBS-2 valideerimine

Tartu 2018

**Lasteaialaste käitumise küsimustiku (PKBS-2) valideerimine kolme Eesti
lasteaia näitel
Kokkuvõte**

Käesolev töö keskendub PKBS-2 valideerimisele Eestis lasteaialaste vaatlemise ning lastevanemate ja lasteaiaõpetajate poolt täidetud küsimustike põhjal. Töö eesmärgiks on saada teada, kas lasteaialaste vaatlemisel saadud andmed kattuvad lapsevanema ja õpetaja poolt PKBS-2 küsimustiku täitmisel saadud vastustega. Samuti kas PKBS-2 küsimustiku vastused on sarnased SOK ja TRK küsimustike vastustega. SOK, TRK ja PKBS-2 küsimustikud täideti nii lastevanemate kui ka õpetajate poolt kokku 31 lapse kohta, kellest 15 (48,4%) olid tüdrukud ja 16 (51,6%) olid poisid. Tulemustest selgus, et 34st võimalikust väitest olid statistiliselt olulised õpetajate vastustest 29 ning lastevanemate vastusest 24 (vastavalt 85,3% ja 70,5%). Lisaks leiti vaatluse põhjal oluline seos nelja väite ja õpetajate ning lastevanemate poolt antud vastuste vahel. Nende tulemuste põhjal saab kokkuvõtvalt öelda, et PKBS-2 eestikeelne adaptatsioon täidab oma eesmärgi ning sellega on võimalik anda esmane hinnang lasteaialaste sotsiaalsetele oskustele.

Märksõnad: sotsiaalsed oskused, lasteaialaste vaatlus, PKBS-2, TRK, SOK

The validation of The Preschool and Kindergarten Behavior Scales (PKBS-2) based on three Estonian kindergartens

Abstract

This research focuses on the validation of a PKBS-2, based on the observation of the children from three different kindergartens and questionnaires answered by their kindergarten teachers and parents. The aim of this research is to find out if the data gathered from the observation of the children correlates with the answers from the questionnaires. Also if PKBS-2 answers are similar to SSQ and SDQ answers. All three questionnaires were answered by teachers and parents of 31 kids, 15 girls (48.8%) and 16 boys (51.6%). The results indicate that out of 34 potential statements, 29 teachers' responses and 24 parents' responses were statistically significant (correspondingly 85.3% and 70.5%). In addition, there was a statistically significant correlation between four statements of the observation and answers from teachers' and parents' responses. In conclusion, the adaption of the PKBS-2 fulfills its' purpose and can be used to primarily evaluate children's social skills.

Key words: social skills, kindergarten observation, PKBS-2, SWQ, SKQ

Sissejuhatus

Üha enam pööratakse rõhku sotsiaalsete oskuste osatähtsusele lapse arengus ning seda juba varajases eas alates. Sellised oskused võimaldavad erinevates sotsiaalsetes keskkondades hakkama saada ning soodustavad efektiivset suhtlust. Põhjalikumalt on laste sotsiaalseid oskusi uuritud juba eelmisest sajandist alates. Näiteks uuris Koshuk (1941) kuidas sotsiaalne keskkond mõjutab varajases eas laste käitumist, Bretsch (1952) uuris millised on sotsiaalselt aktsepteeritud ja mitteaktsepteeritud laste oskused ja käitumine ning Ross (1966) uuris kuidas sotsiaalsed oskused mõjutavad laste iseseisvust või teistest sõltumist, samuti tahtliku ja juhuslikku õppimist. Aspekte, mida uurida, on palju, kuid kõik need viitavad sellele, et lapse sotsiaalne areng sõltub nii lapse kognitiivsete protsesside arengust kui ka füüsilisest arengust (Saarits, 2005).

Sotsiaalsete oskuste olulisus

On tehtud kindlaks, et sotsiaalsetel oskustel on otsene seos lapse võimekusega ning seeläbi ka paremate tulemustega õppetöös ja võimalusega olla tulevikus edukas (McClelland & Morrison, 2003). Ka hilisemad uuringud kinnitavad McClellandi ja Morrisoni tulemust, tuues lisaks välja, et sotsiaalsed oskused ennustavad paremini tulevase akadeemilise saavutusi, kui akadeemilised oskused ise (Cooper, Moore, Powers, Cleveland, & Greenberg, 2014). Seega on oluline juba lasteaias pöörata tähelepanu laste suutlikusele ennast tegevuste juures hoida, võimekusele oma käitumist pidurdada, oskusele arendada ja hoida suhteid teiste kaaslastega, reguleerida oma emotsioone ja tundeid ning teha koostööd ja kuulata teisi (Cooper, Moore, Powers, Cleveland, & Greenberg, 2014). Paremad sotsiaalsed oskused vähendavad samuti käitumisprobleemide teket ning seeläbi väheneb nii risk sotsiaalsele eemaldumisele kui ka agressiivsusele (Dinnebeil, Sawyer, Logan, Dynia, Cancio, & Justice, 2013).

Sotsiaalsete oskuste areng

Sotsiaalsed oskused kujunevad sotsiaalse õppimise kaudu. On teada, et sotsiaalsete oskuste areng saab alguse juba esimeste eluaastate jooksul ning madalal tasemel sotsiaalsed oskused on märgatavaks riskiteguriks laste edasises arengus (Tropp & Saat, 2008). Juba varajases eas algab sotsiaalsete oskuste areng matkimise teel ning järk-järgult kujunevad välja nii positiivsed kui ka negatiivsed emotsioonid, käitumismustrid ja arvamused. Suur hulk neist areneb just eeskujuks olevaid inimesi

kopeerides ning seeläbi erinevaid situatsioone kogedes (Bandura, 1977). Laste sotsiaalsed oskused on peegeldus neid ümbritsevast ja selle mõjust nende käitumisele ning sotsiaalsete oskuste tase mõjutab nii koolivalmidust kui ka uues keskkonnas toimetulekut (Tropp & Saat, 2008). Seega on oluline märgata väikelaste sotsiaalsete oskuste arengut ja vajadusel aidata kaasa oskuste edendamisele (McClelland, Acock, & Morrison, 2006).

Sotsiaalseid oskusi mõjutavad tegurid

Kindlasti tuleb meeles pidada, et lapse sotsiaalsete oskuste taset võivad mõjutada mitmesugused tegurid ning enamasti ei saa anda hinnangut vaid ühele käitumismustrile tuginedes. Iga indiviidi sotsiaalsed oskused sõltuvad tema kultuurilisest taustast, keskkonnast, kus ta elab, samuti ka ajastust (Keltikangas-Järvinen, 2011). Veel on leitud, et sotsiaalsete oskuste kujunemine on oluliselt seotud pere majandusliku olukorra ning lastevanemate haridustasemega, samuti õdede ja vendade olemasoluga. Ka lasteaed, kus laps suure osa oma päevast veedab, mõjutab oluliselt lapse sotsiaalset arengut (McClelland, Acock, & Morrison, 2006). Autorid toovad oma töös välja, et lasteaed on koht, mis tagab lapsele hea keskkonna erinevate oskuste arenguks, nagu näiteks kognitiivsed oskused ja kõne. Sotsiaalsed oskused on suuresti mõjutatud last ümbritsevast keskkonnast, sh õpetajatest ja teistest lastest. Kodune keskkond seab aga baasi sotsiaalsete oskuste väljakujunemiseks (McClelland, Acock, & Morrison, 2006).

Lisaks lastevanematele on õpetajad just need täiskasvanud, kellega lastel on päeva jooksul suurim vahetu kontakt (Achenbach & Edelbrock, 1984). Lasteaiaõpetajatel on unikaalne võimalus jälgida lapse käitumist lapse loomulikus keskkonnas (Jones, Greenberg, & Crowley, 2015). See annab võimaluse vaadelda lapsi olukorras, kus lapse loomulik keskkond säilib ning samuti ei ole ruumis lapse jaoks võõraid inimesi, mis tagab võimalikult loomuliku käitumise lapse poolt.

Töö eesmärk

Nagu eelpool mainitud, koosnevad sotsiaalsed oskused väga mitmesugustest teguritest. Seetõttu on oluline, et nii lasteaiaõpetajad kui ka lastevanemad oskaksid

iseärasustele tähelepanu pöörata ning adekvaatselt lapse sotsiaalsete oskuste arengut hinnata. Selle lihtsustamiseks töötas Merrell (1994) välja laste sotsiaalsete oskuste küsimustiku (PKBS), mis lihtsustab esmase hinnangu andmist ning annab võimaluse tuvastada võimalikke probleemse käitumise indikaatoreid. 2002. aastal tuli Merrell välja täiustatud versiooniga PKBS-2 (Merrell, 2002). Varasemalt pole antud küsimustikku eesti keelde kohaldatud. Siiani on Eestis laste sotsiaalseid oskusi hinnatud sotsiaalsete oskuste küsimustiku (edaspidi SOK) ja tugevuste ja raskuste küsimustiku (edaspidi TRK) abil ning on kinnitatud, et mõlema puhul on tegemist heade vahenditega antud oskuste hindamiseks (Goodman, Ford, Simmons, Gatward, & Meltzer, 2000; Lilleoja, 2017; Marran, 2015).

Käesolev töö keskendub PKBS-2 valideerimisele Eestis lasteaialaste vaatlemise ning lastevanemate ja lasteaiaõpetajate poolt täidetud küsimustike põhjal. Tegemist on esmase hindamisvahendiga ning kohaldamine eesti keelde on abiks edasiste kasutuste lihtsustamiseks. Töö eesmärgiks on saada teada, kas lasteaialaste vaatlemisel saadud andmed kattuvad lapsevanema ja õpetaja poolt PKBS-2 küsimustiku täitmisel saadud vastustega. Samuti kas PKBS-2 küsimustiku vastused on sarnased SOK ja TRK küsimustike vastustega.

Sellest tulenevalt seati järgnevad hüpoteesid:

H₁: Laste vaatlusest saadud andmete ja õpetajate poolt vastatud PKBS-2 küsimustiku vastuste vahel on statistiliselt oluline korrelatsioon;

H₂: Laste vaatlusest saadud andmete ja lastevanemate poolt vastatud PKBS-2 küsimustiku vastuste vahel on statistiliselt oluline korrelatsioon;

H₃: Lastevanemate ja õpetajate poolt SOK ja TRK küsimustikele antud vastused sarnaseid oskusi ja probleemkäitumisi sisaldavatele väidetele on korrelatsioonis PKBS-2 küsimustiku vastustega.

Meetod

Valim

SOK, TRK ja PKBS-2 küsimustikud täideti nii lastevanemate kui ka õpetajate poolt kokku 31 lapse kohta, kellest 15 (48,4%) olid tüdrukud ja 16 (51,6%) olid poisid. Kõik uuringus osalenud lasteaiaõpetajad, lapsed ning nende vanemad olid rahvuselt eestlased. Tüdrukud olid vanuses 38 kuni 89 elukuud ($M=68$; $SD=17,2$), poisid samuti

vanuses 38 kuni 89 elukuud ($M=64$; $SD=13,9$). Lapsed käisid lasteaias 18. kuni 42. elukuust alates ($M=26,3$; $SD=6,3$), 3,5 kuni 5 päeva nädalas ($M=4,7$; $SD=0,5$) ning 5,5 kuni 10 tundi päevas ($M=8,0$; $SD=1,0$).

Küsitluses osalenud laste emad olid vanuses 25 kuni 45 aastat ($M=34,6$; $SD=4,9$) ja isad vanuses 26 kuni 45 aastat ($M=36,2$; $SD=5,2$). 45,2% emadest ja 19,3% isadest olid kõrgharidusega, 35,5% emadest ja 32,3% isadest kutseharidusega, 12,9% emadest ja 19,4% isadest keskharidusega, 9,7% isadest oli kõrgharidus omandamisel, 3,2% emadest ja 12,9% isadest olid põhiharidusega ning 3,2% emadest ja 6,5% isadest ei soovinud oma haridustaset avaldada.

Uuringus osalenud laste kohta täitsid lapsevanemate küsimustikke 30 ema ja üks isa. Samade laste kohta täitis küsimustikke 14 naissoost õpetajat vanuses 24-62 ($M=42,5$; $SD=14,9$). Lasteaiaõpetajana olid nad töötanud 6 kuud kuni 38 aastat ($M=15,1$; $SD=12,4$). 52,9% õpetajatest olid kõrgharidusega, 23,5% keskeriharidusega ning 5,8% rakendusliku kõrgharidusega.

Protseduur

Uuringus osalemiseks koguti kirjalikud nõusolekud kõigi lasteaedade direktoritelt, samuti uuringuga seotud rühmade õpetajatelt ning lastevanematelt. Antud töö raames toimus andmete kogumine kahes osas. Esmalt viidi läbi vaatlus kolmes Tartu või Tartumaa lasteaias. Vaatlused viidi läbi kolme erineva vaatleja poolt, kes kõik olid Tartu Ülikooli tudengid (kaks koolieelse lasteasutuse õpetaja ning üks psühholoogia eriala tudeng). Tudengid sooritasid enne lasteaedades vaatlemist videopõhise proovivaatluse Tartu Ülikooli õppejõudude juhendamisel. Igas lasteaias viis vaatlused läbi üks vaatleja. Lapsi vaadeldi kahes erinevas situatsioonis (hommikuring ja vabamäng), mõlemat tegevust 10 järjestikust minutit. Vaadeldavad lapsed valiti välja juhuslikkuse alusel nende laste seast, kelle vanemad olid andnud nõusoleku uuringus osalemiseks ning lapse vaatlemiseks. Kokku vaadeldi igat last 20-40 minutit. Vaatlused viidi läbi ajavahemikus detsember 2017 kuni aprill 2018.

Teise osana täitsid lapsevanemad ja rühmaõpetajad laste kohta küsimustike komplekti, kuhu kuulusid SOK, TRK ja PKBS-2 küsimustikud, ajavahemikus märts 2018 kuni aprill 2018. Lisaks täitsid lapsevanemad taustandmete küsimustiku

(sotsiaal-demograafilised andmed). Küsimustike täitmine toimus Tartu Ülikooli psühholoogia instituudi uuringute keskkonnas “Kaemus”, soovikorral oli võimalik kõiki küsimustikke täita ka paberkandjal. Ühe lapse kohta kulus küsimustikele vastamiseks keskmiselt 30 minutit.

Vaatlus

Lasteaialaste vaatlusandmeid koguti ühe vaatleja poolt kolme lapse kohta ühes rühmas. Vaatlusandmeid koguti kahes osas, esimene osa oli keskkonna vaatlus, mis koosnes viiest alaskaalast, igäüks neist koosnes kolmest kuni kuuest vaatluspunktist (nt “Reageerimine kohasele käitumisele” – “Rühmas on süsteem soovitud käitumise tunnustamiseks”) (vt lisa 1). Teiseks osaks oli lapse tegevuse vaatlus 10 minuti jooksul, vaadeldavateks olukordadeks kas õpetaja poolt läbiviidud hommikuring või (ilma suunatud tegevusteta) vabamäng. Lapsi vaadeldi 20 erineva vaatluspunkti alusel, mis tuginesid sotsiaalsete oskuste küsimustiku SOK ja lasteaialaste käitumise küsimustiku PKBS-2 väidete sõnastustele (nt “Järgib reegleid”). Vaatluse käigus märgiti ära, mitu korda igat väitele kohast käitumist esines, samuti mis sellele käitumisele eelnes ja järgnes ning milline oli õpetaja käitumine ja/või reaktsioon enne ja pärast (vt lisa 2).

Sotsiaalsete oskuste küsimustik (SOK)

Tuginedes sotsiaalsete oskuste klassifikatsioonile (Merrell & Gimpel, 1998) ning koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008) töötati sotsiaalsete oskuste küsimustik (SOK) välja Tartu Ülikooli õppejõudude poolt kaasates tegevõpetajatest eksperte (Häidkind, Schults, & Palts, 2018). Esimene osa küsimustikust koosneb 41 väitest, mis kirjeldavad erinevaid sotsiaalseid ja enesekohaste oskustega seotud tegevusi (nt “Mängib lihtsamaid rollimänge, milles kajastuvad igapäevased olukorrad ja tegevused”). Teises osas on kuus väidet, mil viisil laps ennast väljendab oma tunnete ja arvamuse avaldamiseks ning kuidas ta aru saab enda ja teiste tunnetest ning mõtetest (nt “Selgitab, miks sama sündmus võib ühte inimest rõõmustada, teist kurvastada”). Küsimustiku esimese ja teise osa vastamine toimub neljapunktsel Likerti skaalal, vahemikus 0 ehk “mitte kunagi” kuni 3 ehk “peaaegu alati”. Tegevuste suhtes tuleb märkida, kui sageli on nähtud last sellist tegevust tegemas ning arusaamade puhul, kui tihti laps vastavalt arusaama sisule ennast väljendab. Kolmandas osas tuleb kuue sotsiaalsete oskustega seotud näitaja alusel hinnata lapse

arengutaset võrreldes tema eakaaslastega (nt “Kas laps kaldub vestluses teemast kõrvale harvemini, sama sageli või sagedamini, kui tema eakaaslased”). Neljandas osas tuleb küsimustiku täitjal taustandmetena märkida oma suhe lapsega (nt “Kui kaua te last tunnete?”) ning õpetajana töötatud tööstaaž (Häidkind, Schults, & Palts, 2018). SOKi eesmärgiks on anda rühmaõpetajatele lapse sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste esmane hindamise vahend (Lilleoja, 2017; Marran, 2015).

Tugevuste ja raskuste küsimustik (TRK)

Tugevuste ja raskuste küsimustiku (*Strengths and Difficulties Questionnaire, SDQ, TRK*) autoriks on Robert Goodman (1997), kelle eesmärgiks oli luua lühike noorte inimeste käitumist jälgiv küsimustik, mis annab tasakaalus ülevaate käitumisest, emotsioonidest ning suhetest. Küsimustik koosneb 25 positiivsest ja negatiivsest küsimusest, mis jaotuvad viie alateema vahel. Nendeks teemadeks on 1. emotsionaalsed sümptomid, 2. hüperaktiivsus/tähelepanematus, 3. suhte probleemid eakaaslastega, 4. prosotsiaalne käitumine ning 5. probleemne käitumine. Küsimustikud on mõeldud täitmiseks nii lapsevanemate kui ka õpetajate poolt, sihtgrupiks 4-17-aastased lapsed. Küsimustikke on kaks varianti, üks on mõeldud täitmiseks 2-4-aastaste laste kohta ning teine 4-17-aastaste laste kohta (esineb erinevus kolmes väites). TRK on valideeritud skriiningmeetod, mille abil saab anda hinnangu võimalike psüühikahäirete kohta nii lastel kui ka noortel (Goodman, Ford, Simmons, Gatward, & Meltzer, 2000). Eesti keelde kohandatud küsimustiku vastuste kodeerimisel kasutatakse kolmepunktilist Likerti skaalat, kus “kindlasti õige” annab null punkti, “osaliselt õige” ühe punkti, ning “vale” kaks punkti. Iga alateema punktid summeeritakse ning igas kategoorias on võimalik saada 0-10 punkti (Kasterpõld-Tõrs, Aus, Männamaa, Kolsar, Laanes, & Montonen, 2006).

Lasteaialaste käitumise küsimustik (PKBS-2)

Lasteaialaste käitumise küsimustik (*The Preschool and Kindergarten Behavior Scales, PKBS*) töötati Merrelli (1994) poolt välja selleks, et hinnata 3-6 aastaste laste sotsiaalseid oskuseid ning problemaatilisi käitumismustreid ühe vaatluse/hindamise jooksul. Varasemalt puudus selline ühene skaala ning samuti oli kesine valik psühhomeetrias kasutuses olevaid mõõtmisvahendeid antud vanuses laste käitumismustrite ja sotsiaalsete oskuste mõõtmiseks. PKBS keskendub üldistele ja levinud sotsiaalsetele oskustele ning käitumuslikele probleemidele, mis esinevad

sagedasti just koduses keskkonnas või õppeasutuses (lasteaed, eelkool). 12 aastat hiljem ilmus Merrelli (2002) poolt täiustatud skaala PKBS-2 (*The Preschool and Kindergarten Behavior Scale – Second Edition*). PKBS-2 on 3–6-aastaste laste vaatluseks välja töötatud skaala, mis koosneb 76 väitest, mis omakorda jagunevad kahe eraldiseisva skaala vahel – 34 sotsiaalsete oskustega seotud väidet (nt “On võimeline lahkuma vanematest ilma suure stressita”) ning 42 probleemse käitumisega seotud väidet (nt “Tal on raskusi keskendumise või ülesande juures püsimisega”) (Major, Albuquerque, & Seabra-Santos, 2017).

PKBS-2 on eesti keelde adapteeritud. PKBS-2 originaalversiooni tõlkisid eesti keelde inglise filoloogia haridusega inimene ning psühholoogia haridusega inimene. Seejärel selekteeriti välja, milliste väidete tõlked kattuvad täielikult ning milliste väidete tõlked on mingil määral erinevad. Erinevate tõlgetega väidete puhul jäeti alles mõlemad versioonid ning tagasitõlke tegid taaskord üks inglise filoloog ning üks psühholoog, erinevad algversiooni tõlkijatest. Tagasitõlke põhjal otsustati kahe versiooniga väidete puhul alles jätta see versioon, mis tagasitõlkes kattus originaalversiooniga.

Andmetöötlus

Andmete analüüsimiseks kasutati statistikaprogramme *IBM SPSS Statistics* ning *Microsoft Excel 2016*. Küsitluses osalenute taustaandmete kirjeldamiseks kasutati andmetöötles kirjeldavaid statistikuid. Vaatlusandmete ja nii lastevanemate kui ka õpetajate poolt täidetud PKBS-2 küsimustikevaheliste seoste uurimiseks kasutati Spearmani astakorrelatsioonanalüüsi. Sama kasutati ka SOK ja TRK küsimustike vastuste seoste leidmiseks PKBS-2 küsimustiku vastustega.

Tulemused

Vaatlusandmete seos PKBS-2 küsimustike vastustega

Lapse tegevuse vaatlus tugines 20 väitele, mis sisaldasid tegevuse kirjeldust ning igäihe puhul analüüsi Spearmani korrelatsioonanalüüsi abil seoseid lastevanemate ja õpetajate poolt täidetud PKBS-2 küsimustike vastustega, kokku 31 lapse kohta. Rowntree (2000) järgi väljendab $0 \leq |r| \leq 0,2$ olematut või väga nõrka seost, $0,2 < |r| \leq 0,4$ nõrka seost, $0,4 < |r| \leq 0,7$ keskmist või mõõdukat seost, $0,7 < |r| \leq 0,9$ tugevat seost ning $0,9 < |r| \leq 1$ väljendab väga tugevat seost. Kokku esines 31 vaadeldud lapse

puhul statistiliselt oluline seos 20st vaadeldavast väitest nelja osas, sest kuue puhul oli andmeid liiga vähe, et saaks korrelatsioonanalüüsi läbi, viia ning kümne puhul ei esinenud statistiliselt olulist korrelatsiooni.

Õpetajate poolt vastatud PKBS-2 küsimustike ning vaatluste andmete puhul esines statistiliselt oluline korrelatsioon kahe vaatlusandme väite puhul nelja küsimustiku väitega. Lapsed, kelle puhul ilmnis vaatluse käigus, et nad oskavad leppida olukordadega, kus nad ei saa tegutseda nii, nagu sooviksid, saavutavad õpetajate sõnul vajadusel ka hästi eakaaslastega kompromisse ning oskavad järele anda erinevates situatsioonides, seades kaaslaste soovid enda omadest ette ($r_s=0,712$, $p<0,05$). Samuti ilmnis, et need lapsed, kelle puhul täheldati vaatluse käigus reeglite järgmist, järgivad sagedamini reegleid ka õpetajate arvates ($r_s =0,516$, $p=0,01$), koristavad enda järelt segaduse, kui seda palutakse ($r_s =0,565$, $p<0,01$) ning järgivad täiskasvanute juhiseid ($r_s =0,478$, $p<0,05$). Lastevanemate poolt vastatud PKBS-2 küsimustike ning vaatluste andmete seostest leiti, et reeglite järgimise vaatlusandmete puhul esineb keskmise tugevusega negatiivne korrelatsioon lapsevanema arvamusega seoses täiskasvanute otsuste aktsepteerimisega ($r_s =-0,426$, $p<0,05$) (vt lisa 3, tabel 1). Lisaks selgus, et oma korra ootamise vaatlusandmed korreleeruvad mõõdukalt nii õpetaja ($r_s =0,505$, $p<0,05$) kui ka lapsevanema ($r_s =0,566$, $p<0,01$) poolt vastatud küsimustike väitega, et laps ootab oma korda mänguasjade ja muude asjade suhtes.

Lapsevanema ja õpetaja poolt antud vastuste hulgast ilmnisid nõrgad või mõõdukad seosed järgmiste väidete puhul: lohutab endast välja läinud lapsi ($r_s =0,390$, $p<0,05$), ootab oma korda mänguasjade ja muude asjadega saamiseks ($r_s =0,400$, $p<0,05$), peab oma tahtmist saama ($r_s =0,527$, $p<0,01$), lapsel on ärritus – või jonnihooe ($r_s =0,421$, $p=0,05$), on füüsiliselt agressiivne ($r_s =0,418$, $p<0,05$) ning last on raske lohutada, kui ta on endast väljas ($r_s =0,412$, $p<0,05$).

PKBS-2 vastuste seos SOK ja TRK küsimustike vastustega

SOK ja TRK küsimustike nii õpetajate kui ka lastevanemate poolt antud vastuseid analüüsiti taaskord Spearmani korrelatsioonanalüüsi abil, et leida kas ja millised statistiliselt olulised seosed leiduvad PKBS-2 küsimustike vastustega. Kokku analüüsiti 76st PKBS-2 küsimustiku väitest 34 seost SOK ja TRK küsimustike, sõnastuse ja sisu poolest kattuvate, väidetega. Ülesehitusest tulenevalt on PKBS-2

ning SOK väidete vahel positiivne korrelatsioon, sest mõlema küsimustiku hindamisskaalad on samasuunalised. PKBS-2 ja TRK samasisuliste väidete korrelatsioon on aga negatiivne, sest hindamisskaalad on erisuunalised (PKBS-2 küsimustiku vastusevariant “Sageli” annab 3 punkti, samas TRK küsimustiku vastusevariant “Kindlasti õige” annab 0 punkti).

Õpetajate poolt vastatud PKBS-2 küsimustiku vastuste ning SOK ja TRK küsimustike vastuste vahel ilmnes 29 mõõdukat, tugevat või väga tugevat statistiliselt olulist seost ehk 85,3% kõigist võimalikest väidetest, mis kõik kajastuvad tabelis 2. Kõikide korrelatsioonide puhul on tegemist vähemalt mõõduka seosega, kõige tugevamateks osutusid PKBS-2 “Lohutab endast välja läinud lapsi” ja SOK “Püüab kurba inimest aidata ja lohutada” vahel ($r_s=0,826$, $p<0,01$) ning PKBS-2 “On füüsiliselt agressiivne” ja SOK “Käitub teiste suhtes agressiivselt” vahel ($r_s=0,911$, $p<0,01$).

Tabel 2. PKBS-2 väidete seosed SOK ja TRK väidetega – õpetajate vastused

Tunnus x tunnus	rho	N
PKBS-2 Naeratab ja naerab koos teistega x SOK Naerab, kui teised nalja teevad	0,618**	31
PKBS-2 Püüab mõista teise lapse käitumist x TRK Hoolib teiste inimeste tunnetest	-0,601**	31
PKBS-2 Suudab end kontrollida x SOK Rahuneb kiiresti, kui on pahaseks saanud	0,408*	31
PKBS-2 Teised lapsed kutsuvad teda mängima x SOK Lülitub kiiresti teiste mängu	0,524**	31
PKBS-2 Palub vajadusel täiskasvanutelt abi x SOK Küsib täiskasvanult abi	0,544**	30
PKBS-2 Lohutab endast välja läinud lapsi x SOK Püüab kurba inimest aidata ja lohutada	0,826**	30
PKBS-2 Lohutab endast välja läinud lapsi x TRK Abivalmis, kui keegi on viga saanud, endast väljas või tunneb ennast halvasti	-0,758**	30
PKBS-2 Kutsub teisi lapsi mängima x SOK Algatab ise mängu, kuhu kutsub ka teisi	0,414*	31
PKBS-2 Järgib reegleid x SOK Järgib mängureegleid	0,600**	31
PKBS-2 Jagab oma mängu- ja muid asju x SOK On nõus oma asju lühikeseks ajaks teistele andma	0,680**	30

PKBS-2 Jagab oma mängu- ja muid asju x TRK Jagab meeleldi oma asju	-0,738**	31
PKBS-2 Vajadusel annab järele või saavutab kompromissi eakaaslastega x SOK Nõustub tegema järelandmisi	0,591**	31
PKBS-2 Vajadusel annab järele või saavutab kompromissi eakaaslastega x SOK Püüab kaaslastega kokkuleppeid sõlmida	0,597**	30
PKBS-2 Aktsepteerib täiskasvanute otsuseid x TRK Üldiselt sõnakuulelik, täidab tavaliselt täiskasvanu korraldused	-0,655**	31
PKBS-2 Ootab oma korda mängu- ja muude asjadega x SOK Ootab oma järjekorda	0,646**	30
PKBS-2 On sotsiaalsetes olukordades enesekindel x SOK Suudab sõnade abil arusaamatusi lahendada	0,620**	31
PKBS-2 On tundlik täiskasvanute probleemide suhtes x TRK Hoolib teiste inimeste tunnetest	-0,502**	31
PKBS-2 Tal on ärritus- või jonnihooge x TRK Sageli esineb jonn- või vihahooge	-0,813**	31
PKBS-2 On füüsiliselt agressiivne x SOK Käitub teiste suhtes agressiivselt	0,911**	30
PKBS-2 On füüsiliselt agressiivne x TRK Kakleb sageli teiste lastega või kiusab neid	-0,784**	31
PKBS-2 Väldib teiste lastega mängimist x SOK Hoiab rühmakaaslastest eemale	0,731**	31
PKBS-2 Võtab teistelt lastelt asju ära x SOK Võtab luba küsimata teiste laste asju	0,740**	31
PKBS-2 Peab oma tahtmist saama x SOK Püüab oma tahet maksma panna	0,686**	31
PKBS-2 On ülemääraselt aktiivne – ei suuda paigal püsida x TRK Püsimatu, üliaktiivne, ei suuda pikka aega paigal püsida	-0,694**	31
PKBS-2 Kaebab valu või paha enesetunde üle x TRK Kaebab sageli pea- ja kõhuvalude ning iivelduse üle	-0,644**	31
PKBS-2 On rahutu ja nihelev x TRK Pidevalt nihelev või väänlev	-0,768**	31
PKBS-2 Näib õnnetu või rusutud x TRK Sageli õnnetu, nukrameelne või nutu äärel	-0,589**	31
PKBS-2 Viriseb või kaebles x SOK Väljendab oma rahulolematust, et saada, mida tahab	0,550**	30
PKBS-2 On kergesti provotseeritav – “lühikese süütenööri” x SOK Kaotab kergesti enesevalitsuse	0,527**	30

** . Korrelatsioon on statistiliselt oluline tasemel 0.01 (2-suunaline).

*. Korrelatsioon on statistiliselt oluline tasemel 0.05 (2-suunaline).

Lastevanemate poolt vastatud PKBS-2 küsimustiku vastuste ning SOK ja TRK küsimustike vastuste vahel ilmnes 24 nõrka, mõõdukat või tugevat statistiliselt olulist seost ehk 70,5% kõigist võimalikest väidetest, mis kõik kajastuvad tabelis 3. Ka lastevanemate vastuseid analüüsid ilmnes tugevaim seos PKBS-2 “On füüsiliselt agressiivne” ja SOK “Käitub teiste suhtes agressiivselt” vahel ($r_s = 0,784, p < 0,01$).

Tabel 3. PKBS-2 väidete seosed SOK ja TRK väidetega – lastevanemate vastused

Tunnus x tunnus	rho	N
PKBS-2 Naeratab ja naerab koos teistega x SOK Naerab, kui teised nalja teevad	0,558**	31
PKBS-2 Püüab mõista teise lapse käitumist x TRK Hoolib teiste inimeste tunnetest	-0,408*	31
PKBS-2 Palub vajadusel täiskasvanutelt abi x SOK Küsib täiskasvanult abi	0,398*	31
PKBS-2 Kohaneb erinevate keskkondadega hästi x SOK Lepib muutustega kergesti	0,560**	31
PKBS-2 Lohutab endast välja läinud lapsi x SOK Püüab kurba inimest aidata ja lohutada	0,553**	30
PKBS-2 Kutsub teisi lapsi mängima x SOK Algatab ise mängu, kuhu kutsub ka teisi	0,519**	31
PKBS-2 Järgib reegleid x SOK Järgib mängureegleid	0,357*	31
PKBS-2 Jagab oma mängu- ja muid asju x SOK On nõus oma asju lühikeseks ajaks teistele andma	0,542**	31
PKBS-2 Jagab oma mängu- ja muid asju x TRK Jagab meelevõõrutavaid asju oma asju	-0,474**	31
PKBS-2 Vajadusel annab järele või saavutab kompromissi eakaaslastega x SOK Nõustub tegema järelandmisi	0,428*	31
PKBS-2 Vajadusel annab järele või saavutab kompromissi eakaaslastega x SOK Püüab kaaslastega kokkuleppeid sõlmida	0,470**	31
PKBS-2 On tundlik täiskasvanute probleemide suhtes x TRK Hoolib teiste inimeste tunnetest	-0,372*	31

PKBS-2 Tal on ärritus- või jonnihooge x TRK Sageli esineb jonnid – või vihahooge	-0,622**	31
PKBS-2 On füüsiliselt agressiivne x SOK Käitub teiste suhtes agressiivselt	0,784**	31
PKBS-2 On füüsiliselt agressiivne x TRK Kakleb sageli teiste lastega või kiusab neid	-0,589**	31
PKBS-2 Väldib teiste lastega mängimist x SOK Hoiab rühmakaaslastest eemale	0,527**	31
PKBS-2 Võtab teistelt lastelt asju ära x SOK Võtab luba küsimata teiste laste asju	0,501**	31
PKBS-2 Peab oma tahtmist saama x SOK Püüab oma tahet maksta panna	0,626**	31
PKBS-2 On ülemääraselt aktiivne – ei suuda paigal püsida x TRK Püsimatult, üliaktiivne, ei suuda pikka aega paigal püsida	-0,519**	31
PKBS-2 On rahutu ja nihelev x TRK Pidevalt nihelev või väänlev	-0,664**	31
PKBS-2 Viriseb või kaebab x SOK Väljendab oma rahulolematust, et saada, mida tahab	0,424*	31
PKBS-2 Tal on raskusi keskendumise või ülesande juures püsimisega x SOK Talle ei meeldi tegevused, mis nõuavad püsivust ja vaimset pingutust	0,524**	30
PKBS-2 Valetab x TRK Sageli valetab või teeb sohki	-0,603**	31

** . Korrelatsioon on statistiliselt oluline tasemel 0.01 (2-suunaline).

* . Korrelatsioon on statistiliselt oluline tasemel 0.05 (2-suunaline).

Arutelu

Käesoleva uurimistöö andmed tuginesid lasteaiaõpetajate ja lapsevanemate hinnangutel, mis koguti SOK, TRK ja PKBS-2 küsimustike täitmisega. Lisaks viidi läbi lasteaialaste vaatlus kolmes Eesti lasteaias. Uurimistöö eesmärgiks oli leida seoseid laste vaatlemisest saadud andmete ning lasteaiaõpetajate ja lastevanemate poolt täidetud küsimustike vastuste vahel. Uurimistöö käigus püstitatud hüpoteesid leidsid osaliselt kinnitust.

Lühikese aja jooksul, mil lapsi vaadeldi, ilmnisid kõige sagedamini lastele iseloomulikud käitumismustrid. Õpetajate ja lastevanemate poolt antud käitumise

sageduse hinnangud langesid vaatluses nähtuga kokku, suurimate sagedustega väidete puhul oli võimalik ka andmeid analüüsida. Seega on näha, et nii lapsevanem, lapse õpetaja kui ka väline vaatleja täheldas laste puhul samu iseloomulikke käitumismustreid. Laste vaatlemisest saadud andmete ja õpetajate ning lastevanemate poolt antud PKBS-2 küsimustiku vastuste vahel esines statistiliselt oluline korrelatsioon nelja väite puhul, mis on üks viiendik kõigist vaadeldud väidetes. Võttes arvesse vaatluse pikkust ning vaadeldu laste arvu, võib öelda, et esimene ja teine hüpotees leidsid osaliselt kinnitust.

PKBS-2 väidetes esineb sarnasusi ning korrelatsioone SOK ja TRK küsimustike väidetega, mida on varasemalt kasutatud laste sotsiaalsete oskuste erinevate aspektide hindamiseks (Goodman, Ford, Simmons, Gatward, & Meltzer, 2000; Lilleoja, 2017; Marran, 2015). On näha, et nii lasteaiaõpetajate kui ka lapsevanemate vastuste puhul korreleeruvad suures osas samad näitajad. See kinnitab püstitatud hüpoteesi, mille kohaselt sarnanevad lastevanemate poolt antud PKBS-2 küsimustiku vastused SOK ja TRK sarnase sisuga küsimuste vastustega. Uurimistöö tulemuste põhjal saab kokkuvõtvalt öelda, et PKBS-2 eestikeelne adaptatsioon täidab oma eesmärgi ning sellega on võimalik anda esmane hinnang lasteaialaste sotsiaalsetele oskustele. Seeläbi leiab positiivset kinnitust PKBS-2 valideerimine, mille tulemustest järeldub, et PKBS-2 on sobilik mõõtmisvahend laste sotsiaalsete oskuste hindamiseks ning laialdasemalt eestikeelse adaptatsiooni kasutusele võtmisega erinevates Eesti lasteaedades saab hakata koguma normandmeid.

Arengusuunad

Kindlasti tasuks edasistes uuringutes kaasata võimalusel suuremat valimit. Antud töö valimi suurusest tingituna polnud võimalik osasid vaadeldud väiteid korrelatsioonanalüüsiga uurida, sest esinemissagedused olid liiga väikesed. Võimaluse korral tasuks rakendada ka pikemat vaatlusperioodi, mis tagaks suurema võimaluse erinevate olukordade esinemiseks ning see omakorda suurendaks analüüsitavate andmete hulka. Suurema valimi kaasamine võimaldab uurida ka teiste aspektide mõju tulemustele, seal hulgas kas ja millisel määral mõjutab vaatluse tulemusi ja küsimustike vastuseid perekonna sotsiaal-demograafiline taust, samuti kas ja kuidas erinevad vastused tavalaste ja erivajadustega laste puhul.

Kasutatud kirjandus

- Achenbach, T.M., Edelbrock, C. S. (1984). Psychopathology of Childhood. *Annual Review of Psychology*, 35, 227-256.
Doi: <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.ps.35.020184.001303>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Bretsch, H. S. (1952). Social skills and activities of socially accepted and unaccepted adolescents. *Journal of Educational Psychology*, 43(8), 449-458.
Doi: <http://dx.doi.org/10.1037/h0057087>
- Cooper, B. R., Moore, J. E., Powers, C. J., Cleveland, M., & Greenberg, M. T. (2014). Patterns of early reading and social skills associated with academic success in elementary school. *Early Education and Development*, 25(8), 1248–1264.
Doi: <https://doi.org/10.1080/10409289.2014.932236>
- Dinnebeil, L. A., Sawyer, B. E., Logan, J., Dynia, J. M., Cancio, E., & Justice, L. M. (2013). Influences on the congruence between parents' and teachers' ratings of young children's social skills and problem behaviors. *Early Childhood Research Quarterly*. 28(1), 144-152.
- Häidkind, P., Schults, A., & Palts, K. (2018). 3-4aastaste laste üldoskuste tase kolme hindamisvahendi alusel. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 6(1), 179-214.
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(5), 581-586.
- Goodman, R., Ford, T., Simmons, H., Gatward, R., & Meltzer, H. (2000). Using the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) to screen for child psychiatric disorders in a community sample. *British Journal of Psychiatry*, 177 (1), 534-539.
- Jones, D. E., Greenberg, M., & Crowley, M. (2015). Early social-emotional functioning and public health: The relationship between kindergarten social competence and future wellness. *American Journal of Public Health*, 105(11), 2283–2290. Doi: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2015.302630>.
- Kastepõld-Tõrs, K., Aus, K., Männamaa, M., Kolsar, A., Laanes, E., & Montonen, R. (2006). *SDQ Translation into Estonian (UK)* [andmebaas]. Kättesaadav: <http://www.sdqinfo.org/py/sdqinfo/b3.py?language=Estonian>.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2011). *Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused*. Tallinn: Koolibri.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi Teataja I*, 23,152. Külalstatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>.

- Koshuk, R. P. (1941). Social Influences Affecting the Behavior of Young Children. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 6(2), 1-71.
- Lilleoja, L. (2017). *Õpetajate poolt 3–4-aastaste laste sotsiaalsetele oskustele antud hinnangute seos lapse kõne arengu ja kasvukeskkonnaga* (magistritöö). Tartu: Tartu Ülikool.
- Major, S., Albuquerque, C. P., & Seabra-Santos, M. J. (2017). Validating the Preschool and Kindergarten Behavior Scales-2: Preschoolers with Autism Spectrum Disorders. *Research in developmental disabilities*, 65, 88-96. Doi: 10.1016/j.ridd.2017.04.008
- Marran, T. (2015). *3–4aastaste laste sotsiaalsete oskuste esmane hindamine* (magistritöö). Tartu: Tartu Ülikool.
- McClelland, M. M., & Morrison, B. F. J. (2003). The emergence of learning-related social skills in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 18(1), 206-224.
- McClelland, M. M., Acock, A. C., & Morrison, F. J. (2006). The impact of kindergarten learning-related skills on academic trajectories at the end of elementary school. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(1), 471-490.
- Merrell, K. W. (1994). *Preschool and Kindergarten Behavior Scales. Test Manual*. Vermont: Clinical Psychology Publishing Company.
- Merrell, K. W. (2002). *Preschool and Kindergarten Behavior Scales – Second Edition*. Austin, TX: PRO-ED.
- Merrell, K. W., & Gimpel, G. A. (1998). *Social skills of children and adolescents: Conceptualization, assessment, treatment*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ross, D. (1966). Relationship between dependency, intentional learning, and incidental learning in preschool children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4(4), 374-381. Doi: <http://dx.doi.org/10.1037/h0023804>
- Rowntree, D. (2000). *Statistics without tears: an introduction for non-mathematicians*. London: Penguin Books.
- Saarits, Ü. (2005). Sotsiaalne areng ja kasvatus. L. Kivi, & H. Sarapuu (koost.), *Laps ja lasteaed: lasteaiaõpetaja käsiraamat* (lk 67-71). Tartu: Atlex
- Tropp, K., & Saat, H. (2008). Sotsiaalsete oskuste areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 53-78). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Käesolevaga kinnitan, et olen korrekselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

/Kadi Laaneots/

Lisa 1. Keskkonna vaatlus**Keskkonna vaatlus**

Palun jälgi õpetaja tegevust kahel korral (hommikuring ja vabamäng) 30 minuti jooksul (kokku 60 minutit). Pane tähele, milline on laste käitumine ning kuidas keskkond (sh õpetaja tegevus) mõjutab laste käitumist. Palun täida iga tegevuse kohta eraldi vaatlusleht.

Kuupäev:

Õpetaja:

Vaatleja:

Kellaaeg	Vaadeldava tegevuse lühikirjeldus

Ruumi struktureeritus	Ei	Osaliselt	Jah	Ei ole jälgitav
Liikumisteed ruumis on selged ja võimaldavad teisi häirimata ruumis liikuda.				
Lauad ning muu mööbel asetseb ruumis nii, et lapsi on võimalik igal ajahetkel näha ning õpetajal on ligipääs igale ruumi osale.				
Töövahendid ruumis on selgelt eristatavad, ligipääsetavad ja organiseeritud.				
Kommentaariid:				

Ootused käitumisele	Ei	Osaliselt	Jah	Ei ole jälgitav
Rühma reeglid ja ootused laste käitumisele on selgelt ja positiivselt sõnastatud ning nähtavad kõigile.				
Ootused laste käitumisele on järeldatavad rühma vaatlemisest.				
Õpetaja õpetab lastele reegleid ja viise, kuidas reegleid täita.				
Kommentaariid:				

Juhendamine	Ei	Osaliselt	Jah	Ei ole jälgitav
Õpetaja püüab laste tähelepanu tegevuste alguses ning uuele ülesandele liikumisel.				
Üleminekud tegevuselt tegevusele on sujuvad ja ei põhjusta käitumisprobleeme.				
Enamus lastest on käesoleva tegevusega hõivatud.				
Õpetaja hoiab sobivat töötempot.				
Õpetaja loob nii grupis kui individuaalselt lastele vastamise võimalusi, andes võimaluse enamikele lastest.				
Õpetaja kasutab tõhusaid vigade parandamise meetodeid.				
Kommentaariid:				

Reageerimine kohasele käitumisele	Ei	Osaliselt	Jah	Ei ole jälgitav
Rühmas on süsteem soovitud käitumise tunnustamiseks.				
Õpetaja kasutab soovitud käitumise toetamiseks käitumisspetsiifilist ja kirjeldavat tunnustamist.				
Igal lapsel rühmas on võrdne võimalus saada õpetajaga positiivse suhtluse kogemus.				
Õpetaja tunnustab oodatud käitumisi sagedamini kui reageerib käitumisprobleemidele.				
Kommentaariid:				

Reageerimine mittekohasele käitumisele	Ei	Osaliselt	Jah	Ei ole jälgitav
Korralikkumiste arv rühmas on üldiselt väike.				
Õpetaja kasutab erinevaid viise, et reeglite rikkumisele reageerida.				
Õpetaja on väärkäitumise korrigeerimisel järjekindel.				
Õpetaja on rikkumistele reageerimisel rahulik, teeb seda selgelt ja lühidalt.				
Kommentaariid:				

Lisa 2. Lapse tegevuse vaatlus**Lapse tegevuse vaatlus**

Vali ühest rühmas kas juhuslikult või teadaoleva sotsiaalsete oskuste taseme alusel (alla keskmise, keskmine, üle keskmise) kolm last, keda vaatled. Palun jälgi iga lapse tegevust neljal korral (kahes hommikuringis ja kahel vabamängu ajal) 10 minuti jooksul (kokku 40 minutit).

Pane tähele, milline on lapse käitumine ning kuidas keskkond (sh õpetaja tegevus) mõjutab lapse käitumist. Palun täida iga 10minutilise vaatluse kohta eraldi vaatlusleht.

Kuupäev:	Laps:	Vaatleja:
Kellaaeg	Vaadeldava tegevuse lühikirjeldus	

Tegevus	Mitu korda esines	Mis eelnes (sh õp teg)	Mis järgnes (sh õp teg)
algatab mängu, kutsub teisi			
lülitub teiste mängu			
naerab, kui teised nalja teevad			
teeb nalja, et teisi lõbustada			
püüab aidata ja lohutada			
oskab leppida			
annab järele			
jagab oma asju teistega			
ootab oma korda			
järgib reegleid			
küsib abi			
hoiab teistest eemale			
teised ei taha teda mängu/ meeldib			
võtab teiste laste asju			
peab oma tahtmist saama			
ärritus – või jonnihoo			
karjub või röögib, kui on vihane			
füüsiliselt agressiivne			
rahuneb kiiresti/ raske lohutada			
raskusi keskendumisega			

Lisa 3. “Järgib reegleid” väite vaatluse ja küsimustike vastuste seos (tabel 1)

Tabel 1. “Järgib reegleid” väite vaatluse ja küsimustike vastuste seos

			Õpetaja - järgib reegleid	Õpetaja - koristab enda järelt segaduse, kui palutakse	Õpetaja - aktsepteerib täiskasvanute otsuseid	Õpetaja - järgib täiskasvanute juhiseid	Lapsevanem - järgib reegleid	Lapsevanem - koristab enda järelt segaduse, kui palutakse	Lapsevanem - aktsepteerib täiskasvanute otsuseid	Lapsevanem - järgib täiskasvanute juhiseid	Vaatlus - järgib reegleid
Spearmani korrelatsiooni-analüüs	Õpetaja - järgib reegleid	Rho	1.000								
		Olulisuse nivoo	.								
		N	31								
	Õpetaja - koristab enda järelt segaduse, kui palutakse	Rho	.807**	1.000							
		Olulisuse nivoo	.000	.							
		N	31	31							
	Õpetaja - aktsepteerib täiskasvanute otsuseid	Rho	.499**	.540**	1.000						
		Olulisuse nivoo	.004	.002	.						
		N	31	31	31						
	Õpetaja - järgib täiskasvanute juhiseid	Rho	.573**	.550**	.577**	1.000					
		Olulisuse nivoo	.001	.001	.001	.					
		N	31	31	31	31					
	Lapsevanem - järgib reegleid	Rho	-.147	.057	.017	.152	1.000				
		Olulisuse nivoo	.430	.762	.927	.414	.				
		N	31	31	31	31	31				
	Lapsevanem - koristab enda järelt segaduse, kui palutakse	Rho	.053	.096	.082	.179	.689**	1.000			
		Olulisuse nivoo	.778	.608	.662	.335	.000	.			
		N	31	31	31	31	31	31			
	Lapsevanem - aktsepteerib täiskasvanute otsuseid	Rho	.083	.217	.142	-.097	.204	.261	1.000		
		Olulisuse nivoo	.655	.241	.445	.604	.270	.156	.		
		N	31	31	31	31	31	31	31		
	Lapsevanem - järgib täiskasvanute juhiseid	Rho	.091	.244	.215	.052	.189	.424*	.232	1.000	
		Olulisuse nivoo	.625	.186	.245	.781	.308	.018	.210	.	
		N	31	31	31	31	31	31	31	31	
Vaatlus - järgib reegleid	Rho	.516**	.565**	.393	.478*	.285	.154	-.426*	.111	1.000	
	Olulisuse nivoo	.010	.004	.058	.018	.177	.472	.038	.607	.	
	N	24	24	24	24	24	24	24	24	24	

** Korrelatsioon on statistiliselt oluline tasemel 0.01 (2-suunaline).

* Korrelatsioon on statistiliselt oluline tasemel 0.05 (2-suunaline).